

CINEMA

Homage a Jean Rouch

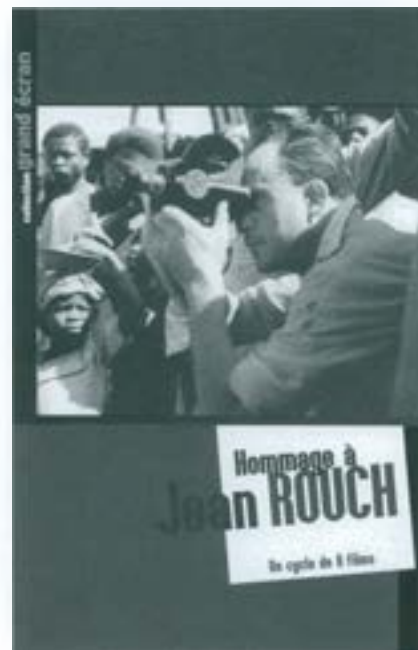
Pere Cornellas

Autor de més de 120 films -de la més variada extensió-, precursor de la *Nouvelle Vague*, figura emblemàtica del documental de ficció, instaurador del que passarà a anomenar-se *cinéma-vérité*, Jean Rouch és un total desconegut a casa nostra. Gràcies a una iniciativa del Ministeri d'Afers Estrangers Francès, que ha posat en circulació cinc de les seves pel·lícules i un retrat sobre la seva persona, Alliance Française i Cineclub Sabadell van poder apropar-nos-el una mica els dies 21, 22, 28 i 29 del propassat mes de març.

Els anys quaranta, Jean Rouch es trasllada a l'Àfrica per treballar com a enginyer de Ponts i Camins, però es converteix en un cinesta que farà de l'etnografia i de l'antropologia els dos eixos vertebrals de la seva obra. La meitat de les seves pel·lícules són, de fet, films etnogràfics que retraten la vida quotidiana, els costums, els ritus religiosos i la màgia inherent al continent africà. Tanmateix, la pel·lícula que el convertirà en un nom propi reconegut a Europa és *Chronique d'un été*, un document sobre els joves francesos del París de 1960. Admirador de Dziga Vertov i Robert Flaherty, a mi em sembla bastant més pròxim dels esquimals de *Nanook of the North*, que són conscients de la presència de la càmera fins al punt d'arribar a habitar-s'hi, que no pas de l'elaboradíssim treball de muntatge de *Cieloviek s Kinoapparatom* (*El hombre de la cámara*).

El primer que sorprèn de l'obra de Jean Rouch -en aquest petit cicle hem vist pel·lícules dels 50, dels 60 i dels 70- és la seva *modernitat*, tant des d'un punt de vista estètic com de contingut. D'una banda, qüestiona incessantment les idees suposadament oposades de ficció i documental i demostra que, malgrat la nostra natural tendència a teoritzar, aquests darrers anys no hem descobert res de nou: els termes *documental de ficció*, *ficció documental* o *document* han estat sempre contraposats i s'han retroalimentat. De l'altra, si l'etnografia és l'estudi descriptiu dels diversos grups humans o ètnics, amb totes les característiques que els defineixen, l'actitud de Rouch, quan penetra amb la seva càmera a l'interior de la vida del continent africà, permet acostar-nos a l'*altre*, al que ens és estrany, però sempre des de la *nostra* perspectiva: nosaltres no seriem *diferents* si no hi hagués gent *diferent* a nosaltres.

Les maîtres fous (1954, 36 minuts) mostra les pràctiques rituals d'una secta religiosa, els practicants del culte Hauka, en la seva cerimònia anyal. Són persones de diferents llocs del Níger, arribades a Accra (Ghana) per poder sobreviure. Al principi i al final de la pel·lícula, les

La chase au lion à l'arc.

veurem pels carrers de la ciutat, convivint i/o treballant en les seves feines habituals. La cerimònia ocupa la part central i també la més extensa del relat: assistim a la marxa amb camions cap al lloc on es farà el ritus, a les confessions públiques, als sacrificis d'animals, al moment en què els creients són posseïts pels esperits (baves, tremolors, respiracions intenses...), etc. Per a un occidental, les imatges són alhora espectaculars i esgarrifoses. Tot i que Rouch sempre ha defensat el film, que reivindica com a autèntic, a mi em sembla encara excessivament anecdòtic i redundant.

Moi, un noir (1958, 75 minuts) segueix el dia a dia de tres joves nigerians a Treichville (Costa d'Ivori). Els protagonistes, doncs, havien d'interpretar-se a si mateixos, amb la qual cosa es pretenia reflectir la realitat a partir de l'elaboració conscient d'una ficció. Rouch ha dit: *La ficció és l'única manera de penetrar la realitat (...)* Així que he explicat una història amb personatges, les seves aventures i els seus somnis. Aquesta vegada sí, el film transcendeix l'anècdota i és capaç de mostrar-nos un retrat sociològic d'un cert abast: el pes de l'administració colonial francesa, les conseqüències del colonialisme per als colonitzats, la migració cap a les ciutats costaneres... Els pseudònims de famoses estrelles del cinema amb què s'autoanomenen els tres joves és una manera més d'allunyar-se d'una dura realitat que no és la seva i de continuar somniant.

Chronique d'un été (1960, 90 minuts) és el film canònic del que es coneixerà com a *cinéma-vérité*. Es tracta, efectivament, d'una sèrie d'entrevistes i d'enquestes a joves parisencs a l'estiu de 1960. Codirigida per Jean Rouch i Edgar Morin, dedica el seu tram final a la projecció de la pel·lícula davant dels mateixos entrevistats -que n'emeten opinions contraposades- i, per acabar, a la reflexió final dels dos cineastes, aquesta vegada sols. Utilitzant la tècnica del cinema directe -enregistrament sincrònic d'imatge i so-, Rouch i Morin cerquen la realitat -el seu *cinéma-vérité*- a través d'unes senzilles preguntes que pretenen descobrir l'essencial dels seus personatges: l'impacte emocional de la política del moment, els estats d'ànim, els moments de desesperació... Tanmateix, malgrat la indubtable sensació d'autenticitat que ofereixen moltes de les seves imatges, resten dues preguntes sense resposta. 1^a) Tot i que el que veiem sembla real, és possible copsar *realment* la veritat sense la confrontació dialèctica del que diuen els personatges amb el seu present contextual? 2^a) Són *vertaderament ells* quan parlen, sabent com saben que se'ls està filmant? Però, si entenem que fins i tot aquests dubtes formen part del document, *Chronique d'un été* se'ns presenta avui com una experiència altament suggeridora.

Petit a Petit

La chasse au lion a l'arc (1965, 88 minuts) és una crònica filmada durant set anys sobre la cacera dels lleons: la preparació de les eines, les trampes, els verins, els rituals... Explicada com una narració a uns infants que ja no podran ser caçadors, té un to èpic prou marcat i és, de les poques pel·lícules que he vist de Rouch, la més pròxima a Rossellini, el gran mestre del documental de ficció. És una estranya història d'amor i captivació: el caçador estima la bèstia, perquè és la seva vida, i se sent captivat pel que fa. Rouch s'hi implica -tant, que fins i tot rep una carta dels caçadors que li demanen que torni, perquè són a punt d'encalçar el lleó- i, una vegada més, ens ensenya com són *ells* o, més exactament, com nosaltres veiem que són. El tema és, en principi, tan anecdòtic com el de *Les maîtres fous*, però els comentaris de l'autor i l'harmonia de la posada en escena fan que palpiti i tingui vida.

Petit à petit (1972, 90 minuts) és la més lleugera de les pel·lícules del cicle. Damouré, Lam i Illo dirigeixen, en una ciutat a la vora del Níger, una societat d'importació-exportació que es diu *Petit à petit*. Damouré se'n va a París per veure com es construeixen i com es viu als edificis amb molts pisos. A mitja pel·lícula, també hi va Lam, preocupat per les coses que escriu Demouré a les seves cartes. Quan tornaran a casa seva, ho faran acompanyats de tres persones que han conegut a la capital de França, però aquestes no s'acostumaran al sistema de vida del continent africà i se n'aniran. Decebut, els tres socis es retiraran a viure en una cabana al costat d'un riu i es disposaran a meditar sobre el món modern. És possible viure i integrar-se en un lloc que no és el nostre?, sembla preguntar la pel·lícula.

El cicle es va completar amb *Mosso Mosso*, un retrat de Jean Rouch de 73 minuts, rodat el 1998 per Jean-André Fieschi, no gaire ambiciós i de resultats més aviat incerts, i amb el lliurament de dos *dossiers* informatius, *Hommage a Jean Rouch. Un cycle de 6 films* i *Jean Rouch. Ficcions documentals (Dramatitzacions de la realitat: el psicodrama o cinetrànsit)*.